

Maria Montessori

De la copilărie la adolescență

inclusiv „Erdkind” și Funcțiile universității

Traducere din limba engleză
de Anca Irina Ionescu

Maria Montessori

ASSOCIATION
MONTESSORI
INTERNATIONALE

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2018

CUPRINS

1. Nivelurile succesive ale educației.....	7
2. Metamorfozele	10
3. Caracteristicile morale ale copilului de la șapte la doisprezece ani.....	15
4. Nevoile copilului între șapte și doisprezece ani	18
5. Trecerea spre nivelul abstract – rolul imaginației sau „ieșirea în natură”, cheia spre cultură.....	26
6. Apa	34
7. Câteva experimente de chimie	47
8. Carbonul în natură.....	53
9. Câteva noțiuni de chimie anorganică	60
10. Câteva noțiuni de chimie organică.....	63
Concluzie	71
Anexa A: „Erdkinder”.....	72
Anexa B: Planuri de studii și de lucru	85
Anexa C: Funcțiile universității	96

1

NIVELURILE SUCCESIVE ALE EDUCAȚIEI

Nivelurile succesive ale educației trebuie să corespundă cu etapele succesive din personalitatea copilului.

Metoda noastră nu este orientată spre anumite principii prestabilite, ci mai curând spre caracteristicile inerente ale diverselor vârste. De aici rezultă că aceste caracteristici includ mai multe niveluri.

La aceste vârste diferite, schimbările de la un nivel la altul pot fi comparate cu metamorfozele insectelor. Când insecta iese din ou, este foarte mică și are o anumită formă și culoare. Apoi, puțin câte puțin, ea se schimbă, rămânând totuși un exemplar al aceleiași specii, având aceleași nevoi și obiceiuri. Este un individ care *evoluează*. Apoi, într-o altă zi, se mai întâmplă ceva nou. Insecta își țese coconul și devine crisalidă. Crisalida, la rândul ei, trece printr-o altă evoluție lentă. În cele din urmă, insecta iese din cocon sub formă de fluture.

Putem face o paralelă între viața insectei și cea a copilului. Dar trăsăturile care suferă modificări nu sunt la fel de clar definite în cazul copilului, cum sunt în cazul insectei. Ar fi mai exact să se vorbească despre „renașteri” ale copilului. Într-adevăr, în cazul fiecărui stadiu diferit, avem în fața noastră un copil diferit, care prezintă caracteristici diferite față de cele etalate în anii precedenți.

1. Așadar, primul nostru nivel de educație se aplică copiilor mici, începând de la naștere până aproximativ la vârsta de șapte ani. Întrucât în această perioadă importantă se produc mai multe transformări, am stabilit următoarele subdiviziuni:

a) primii doi ani;

b) de la trei la cinci ani;

c) de la șase la șapte ani.

2. Pentru perioada de la șapte la doisprezece ani – perioadă care precede adolescența și care poate fi și ea subîmpărțită – oferim un plan de educație diferit de perioada precedentă. Dacă schimbările produse în timpul primei perioade pot fi considerate creștere, se poate spune că adevăratele metamorfoze au loc în timpul acesteia.

3. De la doisprezece la optsprezece ani: același lucru se poate spune și despre această perioadă, adolescența.

În fiecare perioadă redescoperim o ființă în creștere, dar o persoană diferită de fiecare dată.

Ultimele două niveluri pot fi considerate consecutive. Primul nivel a fost discutat deja în lucrările *Descoperirea copilului și Taina copilăriei*.

Numai o analiză detaliată conduce la descoperirea schimbărilor care se produc neîncetat în copil, care crește până devine om. Și tocmai aceste schimbări au cea mai mare importanță pentru metoda educației.

Principiile care pot fi aplicate cu succes în prima perioadă nu sunt aceleași cu cele care trebuie aplicate în cea de-a doua. Și ajungem astfel la partea practică a educației.

Să dăm un exemplu: Când copilul mic începe să simtă că i se clatină un dinte, este semn că prima perioadă a copilăriei s-a încheiat. Acest eveniment se produce fără prea multă agitație în familie. Când dintele se clatină tare, este scos. Se face o mică ceremonie: dintele este păstrat, iar acest eveniment marchează primul pas spre o perioadă nouă a vieții copilului. Va mai trece mult timp până când copilului îi vor cădea toți dinții de lapte și îi vor crește toți dinții noi. Dar dacă, din nefericire, va fi necesar să se scoată unul dintre dinții noi, va fi nevoie de ceva mai mult decât de un simplu fir de ață de mătase. Vom avea de-a face cu extracția unui dinte puternic și bine fixat. Pierderea dinților de lapte reprezintă numai una dintre numeroasele manifestări ale acestei vârste. Toate aceste

trăsături – atât fizice, cât și psihice – constituie verigile lanțului ce reprezintă metamorfoza copilului. Copilul este, în același timp, mai puternic și mai zvelt. Părul lui este mai puțin moale. Din punct de vedere psihologic, este mai puțin drăgălaș, mai puțin îndatoritor.

2

METAMORFOZELE

De la șapte la doisprezece ani, copilul trebuie să-și lărgească domeniul de acțiune. Așa cum am văzut (în *Taina copilăriei*), copilului mic i se potrivește un mediu limitat. Acolo se stabilesc relațiile sociale cu ceilalți. În a doua perioadă, copilul are nevoie de un spațiu mai larg pentru experiențele sale sociale. Dezvoltarea nu poate avea loc, dacă este lăsat în vechiul mediu de viață.

Este necesar ca el să înțeleagă, printre alte lucruri, ce înseamnă banii. Fără bani, putem trece pe lângă cele mai minunate lucruri, dar nu le putem atinge. Am fi asemenea unei păsări cu ciocul rupt, care moare de foame în vârful unei grămezi de semințe. Banii sunt mijlocul prin care omul își procură lucrurile. De aceea trezesc atât de mult interes. Trebuie să considerăm banii drept „cheia de aur care deschide ușa supra-naturii”¹.

De aceea, copilul trebuie să aibă experiențe directe, să cumpere singur obiecte și să-și dea seama ce poate obține cu o unitate monetară din țara sa.

Ce putem cumpăra cu un bănuț? Când am folosit un bănuț ca să cumpăr hârtie de la papetărie, bănuțul meu nu a dispărut. Va cumpăra din nou alte obiecte de valoarea lui. Același bănuț trece dintr-o mână în alta și aduce de fiecare dată obiectul necesar cuiva. Cât de multe mărfuri s-au putut cumpăra cu un bănuț apărut acum cincizeci de ani în toți acești ani? Banii pe

¹ Maria Montessori denumește astfel mediul dominat și construit de om, pe care omul îl aduce la viață cu ajutorul resurselor proprii și al celor naturale.

care îi mânuim sunt întotdeauna rezultatul muncii oamenilor. Trebuie să rămână întotdeauna numai un mijloc, o modalitate.

Apoi copilul trebuie să stabilească relații sociale într-o comunitate mai amplă. Școala închisă, așa cum este ea concepută astăzi, nu mai poate fi suficientă pentru el. Lipsește ceva necesar dezvoltării complete a personalității copilului. Observăm un anumit regres – manifestări ale caracterului lui pe care le numim anomalii; acestea nu sunt decât reacțiile sale la un mediu care a devenit neadecvat. Dar nu ne dăm seama de acest lucru. Și întrucât se consideră că toți copiii trebuie să asculte de ceea ce le spun adulții, chiar dacă mediul nu mai este potrivit pentru nevoile lui, atunci când nu ascultă spunem că este „obraznic” și îi aplicăm o corecție. De cele mai multe ori nu știm care sunt cauzele „obrazniciei”. Dar copilul, prin comportamentul lui, dovedește exact ceea ce am afirmat. Mediul închis este resimțit ca o constrângere și de aceea nu mai vrea să meargă la școală. Preferă să prindă broaște sau să se joace pe stradă. Acești factori aparent superficiali demonstrează nevoia copilului de a avea limite mai largi decât până acum.

„Să dăm Cezarului ce este al Cezarului și Domnului ce este al Domnului.” O parte din viața noastră aparține Domnului și cealaltă, omului. Depinde de acesta din urmă, de mediul din care facem parte, depinde de viața noastră socială. Când copilul dispune de anumite condiții care îi sunt favorabile, manifestă o activitate extraordinară. Inteligența lui ne surprinde, deoarece toate forțele lui conlucrează, așa cum este normal la un om. Nu mai avem de-a face cu problema transformării metodelor de educație: aici se pune, de fapt, o problemă de viață.

Pânza păianjenului ocupă un spațiu mult mai mare decât insecta ca atare. Pânza reprezintă câmpul de acțiune al păianjenului și funcționează ca o capcană pentru insecte. Este construită după un plan. Firul secretat de păianjen unește mai întâi două crengi, două pietre, două suporturi de orice fel; apoi păianjenul țese razele. Construcția continuă conform planului. În final, păianjenul țese pânza în jurul centrului, mergând de

jur împrejur, la o distanță calculată întotdeauna cu grijă. Dacă punctele de sprijin sunt apropiate, pânza va fi mică. Cu cât distanța de la un punct de sprijin la altul este mai mare, cu atât va fi mai mare și pânza. Dar va fi țesută întotdeauna cu aceeași exactitate, conform unuia din planuri precise.

La fel ca și pânza de păianjen, și mintea copilului este construită după un plan exact. Construcția abstractă îi dă posibilitatea să înțeleagă ceea ce se întâmplă în câmpul lui, ceea ce până atunci fusese în afara razei lui de percepție.

În funcție de mediul în care trăiește, fie într-o civilizație simplă, fie într-o lume complicată, copilul va avea un câmp de acțiune mai mult sau mai puțin întins, care îi va permite să atingă un număr de obiective mai mare sau mai mic.

De aceea, trebuie să respectăm construcția interioară și manifestările ei, care uneori pot să ni se pară inutile. Construcția este necesară. Datorită acestei lucrări, copilul își lărgeste domeniul psihic de percepție și, ulterior, capacitățile de receptare.

A considera școala drept locul unde se oferă instruire este un punct de vedere. Dar să considerăm școala drept locul în care ne pregătim pentru viață este altceva. În cel de-al doilea caz, școala trebuie să satisfacă toate nevoile vieții.

O educație care reprimă adevărata natură a copilului este o educație care duce la dezvoltarea anomaliilor.

Din acest motiv, organizațiile cercetărilor, care au oferit copiilor o formă de viață organizată în afara școlii, ne-au interesat întotdeauna.

Trecerea la cel de-al doilea nivel de educație este trecerea de la nivelul senzorial, material, la cel abstract. Nevoia de abstractizare și de activitate intelectuală se face simțită în jurul vârstei de șapte ani. Până la această vârstă, stabilirea relațiilor dintre obiecte este importantă pentru copil. Cu alte cuvinte, copilul are nevoie să clasifice și să absoarbă lumea exterioară cu ajutorul simțurilor sale.

La vârsta de șapte ani se produce o trecere spre latura intelectuală și morală a vieții.

Se poate trasa o paralelă între cele două vârste, dar ele rămân oricum la niveluri diferite. La vârsta de șapte ani se observă începutul unei orientări spre chestiunile de ordin moral, spre judecăți aplicate acțiunilor. Una dintre cele mai curioase caracteristici care se observă este interesul manifestat de copil atunci când începe să perceapă lucrurile pe care mai înainte nu le observase. Astfel începe să fie îngrijorat dacă ceea ce a făcut a fost bine sau insuficient de bine. Se confruntă acum cu marea problemă a Binelui și a Răului. Această preocupare ține de o sensibilitate interioară, de conștiință. Iar această sensibilitate este o caracteristică absolut firească.

Așadar, perioada dintre șapte și doisprezece ani prezintă o importanță deosebită pentru educația morală. Adultul trebuie să fie conștient de evoluția care se produce în mintea copilului în acest timp și trebuie să-și adapteze metodele pentru a se conforma acestei evoluții.

Dacă în prima perioadă de dezvoltare educatorul a folosit o abordare foarte blândă și a intervenit cât mai puțin posibil în activitatea copilului (activitate care era mai ales motrică și senzorială), acum această blândețe trebuie orientată către nivelul moral. Iată problema acestei vârste. A crede că problema moralității apare abia mai târziu înseamnă a pierde din vedere schimbările care se produc deja. Ulterior, problema morală devine mult mai dificilă, dacă nu l-am ajutat pe copil în această perioadă delicată. Adaptarea socială devine mai spinoasă. La această vârstă ia naștere și conceptul de dreptate, concomitent cu înțelegerea relației dintre acțiunile noastre și nevoile celorlalți. Simțul dreptății, care îi lipsește omului atât de des, este prezent în dezvoltarea copilului mic. Faptul că nu recunoaștem acest fapt duce la apariția unei idei false despre dreptate.

Dreptatea care se găsește, de regulă, în școală și în familie, ar putea fi numită „dreptate distributivă” – adică egalitate pentru toți, atât în împărțirea pedepselor, cât și a recompenselor.